

ต ปัจจย

พระมหาสังัด ญาณพล ป.ธ.๖

ครูบาลีมหาธาตุวิทยาลัษ

วัดมหาธาตุ พระนคร

รวบรวม

จัดพิมพ์ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๐๗

ต ปัจจย

พระมหาสังัด ญาณพล ป.ธ.๖

ครูบาลีมหาธาตุวิทยาลัย

วัดมหาธาตุ พระนคร

รวบรวม

จัดพิมพ์ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๐๗

คำนำ

จุดประสงค์ในการรวบรวมเรื่อง **ค บั๊จยั** ครั้งนี้ ก็เพื่อช่วยผ่อนคลายความ
งุนงงสงสัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ๑-๒-๓ ผู้ต้องอีกอึดใจเมื่อพบ **ค บั๊จยั** ในรูป
ต่าง ๆ จนแปลกตาขณะแปลพระธรรมบท ซึ่งอย่างน้อยก็พอเป็นแนวทางขั้นต้นที่จะ
ช่วยให้นักเรียนแน่นแฟ้นในเรื่อง **ค บั๊จยั** มากขึ้น

ว่าด้วยอำนาจกฎเกณฑ์ของ **ค บั๊จยั** มีมากมายหลายวิธี เท่าที่รวบรวมไว้เพียง
เล็กน้อยยังไม่สิ้นเชิง กิริยาศัพท์บางศัพท์แปลได้เพียงน้อยเดียวจากเดียว กิริยาศัพท์บางศัพท์อาจ
เป็นได้ทั้ง กัตตุจาก กัมมจาก และเหตุกัมมจาก แต่การที่จะทราบว่าเป็นจากไหน นัก
เรียนต้องตั้งเกณฑพิจารณาให้ถี่ถ้วนก่อนแท้ มิฉะนั้นอาจผิดพลาดได้ โดยเฉพาะเรื่อง **ธาตุ**
ควรสนใจเป็นพิเศษ เพราะเป็นมูลฐานรากศัพท์ที่จะบ่งบอกว่ามีความหมายเป็นอย่างไร ธาตุ
บางธาตุมีรูปเหมือนกัน หรือธาตุเดียวกัน แต่มีความหมายได้หลายอย่างหลายนัย อาจเป็นได้ทั้ง
สกรรมและอกรรม ยิ่งเมื่อประกอบกับบทหน้า (อุปถัมภ์) ก็ยิ่งจะทำให้อรรถของธาตุให้แปร
เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้มากขึ้น ดังนั้นการกำหนดธาตุและความหมายของธาตุ จึงจำเป็นอย่างยิ่ง
ที่นักเรียน จะพึงกำหนดให้แม่นยำ

ข้าพเจ้าขอบใจคาถาของพระปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) กล่าวชี้
แจง เรื่อง **ธาตุ บั๊จยั ลิงค์ วิภัติ** ไว้ในคัมภีร์ **ธาตุอุณา** ที่ว่า —

ธาตุสทโท กิริยาวาจี	ปัจจุโย สาธนวาโก
อตุลสุส วาจกัม ลิงค์	วิภัติ อตุลโชตโก.

อธิบายว่า **ธาตุ** ศัพท์ ย่อมบอกกิริยาที่ทำ **บั๊จยั** ย่อมบอกสถานะที่แปล **ลิงค์**
ย่อมบอกอรรถที่กล่าว **วิภัติ** ย่อมทำอรรถให้สว่างคือจำแนกเนื้อความ

จึงขอให้นักเรียนจำความหมายของคาถานี้ไว้ เพื่อเพิ่มพูนความแม่นยำ ในเรื่องความ
หมายของ **ธาตุ บั๊จยั ลิงค์ วิภัติ** ยิ่งขึ้น

โดยที่หนังสือนี้เป็นเพียงแนวเรื่อง **ค บั๊จยั** เท่านั้นมิใช่ตำรา อาจมีข้อผิดพลาดได้
ส่วนที่ผิดพลาดอย่าได้ถือเอา และได้โปรดแก้ไขให้ถูกต้องต่อไปด้วย

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณพระอมรเมธาจารย์ ผู้อำนวยการคำสอนศึกษาแผนกบาลีมหา-
ชาดวิทยาลัย ที่ได้กรุณาตรวจทานแก้ไขและอนุญาตให้จัดพิมพ์ ต บัณฑิต นวนเป็นเล่ม เพื่อใช้
เป็นคู่มือให้นักเรียนบาลีในสำนักเรียนวัดมหาธาตุสืบไป และขอขอบใจนักเรียนชั้นธรรมบท กอง
๓ และท่านที่มึนามช้างท้ายนี้ ที่ได้ช่วยเหลือออกทุนตามสมควรแก่กำลังร่วมในการจัดพิมพ์จน
สำเร็จดังประสงค์

ขอความสำเร็จผล จะมีแก่นักเรียนผู้ตั้งใจเรียนจริงทุกประการ.

พระครูสิทธิ ญาณป.ร.

(พระมหาสังข์ ญาณโฬ)

วัดมหาธาตุ ถนน ๑๘ พระนคร
๓๐ กันยายน ๒๕๐๗

ชาติภูมิ หมู่ที่ ๖ ต. ลาดงา
อ. เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา

นิโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ค บัจจัย

ค บัจจัย เป็นบัจจัยตัวสำคัญ สำหรับประกอบท้ายธาตุแล้วใช้เป็นกิริยาติดก้อง ในอดีตกาลให้แปลว่า “แล้ว” ใช้มากในหนังสือบาลีทั้งปวง ทั้งการทำตัวก็มีวิธีเปลี่ยนแปลง มากมายหลายอย่างยากที่จะกำหนดได้ ดังนั้นเพื่อให้นักเรียนบาลีไวยากรณ์ได้ทราบทางเดินของ ค บัจจัย ตามมติของบูรพาจารย์ จึงได้รวบรวมกฎเกณฑ์ของ ค บัจจัย ตามนัยแห่งคัมภีร์ “มุตกัจจายน” และคัมภีร์ “รูปลัทธิปรกณ” พร้อมทั้งอุทาหรณ์มาแสดงพอสังเขปดังต่อไปนี้ :—

๑. ประกอบกับ สาส ธาตุ ทิส ธาตุ แปลง ค บัจจัย เป็น วิญฺช แล้วลบที่สุดธาตุ
อนฺตฺวิโจ โส มยา	เขาอันข้าพเจ้าตามสอนแล้ว (ไม่แปลง ค บัจจัย ลง อิ อากม เป็น อนฺตฺวิโต, อนฺตฺวิตา, อนฺตฺวิทํ) (ลบ ร ที่ วิญฺช เสีย)
ทฺวิโจ ธมฺโม	ธรรมอันเราเห็นแล้ว (ไม่แปลง ค บัจจัย ลง อิ อากม เป็น เทธฺวิโต, เทธฺวิตา, เทธฺวิทํ)
ทฺวิจฺ เม รูปํ	รูปอันเราเห็นแล้ว
อุทฺทฺวิโจ	อันเราแสดงแล้ว อุ+ทิส ธาตุในความเพ่ง, เห็น, ดู (ทิส ธาตุในความแสดง, ชี้แจง, บรรยาย กัว่า)

๒. ประกอบกับ ปฺจฺณ ธาตุ ภณฺช ธาตุ หิส ธาตุ เขา ค บัจจัยกับที่สุดธาตุเป็น ญฺช
ปฺจฺณโจ ปฺจฺณา ปฺจฺณจฺ	อัน...ถามแล้ว	ปฺจฺณ	ธาตุในความถาม (ไม่แปลง ค บัจจัยลง อิ อากม เป็น ปฺจฺณโต, ปฺจฺณาตา, ปฺจฺณตํ)

ภณฺชโจ ภณฺชา ภณฺชจฺ	อัน....หักแล้ว	ภณฺช	ธาตุในความหัก, ย่ำยี
ปภณฺชโจ ปภณฺชา ปภณฺชจฺ	อัน....หักทั่วแล้ว	ป+ภณฺช	ธาตุในความหัก, ย่ำยี
หฺสโจ หฺสชา หฺสจฺ	ว่าเรึงแล้ว	หิส	ธาตุในความว่าเรึง, หัวเราะ
ปหฺสโจ ปหฺสชา ปหฺสจฺ	ว่าเรึงทั่วแล้ว	ป+หิส	ธาตุในความว่าเรึง, หัวเราะ

๑ นอกจากนั้น ที่สุดธาตุเป็น ธฺ เขา ค บัจจัยกับที่สุดธาตุเป็น ญฺช ได้บ้างดังนี้ :—

ตฺถโจ ตฺถชา ตฺถจฺ	ยินดีแล้ว	ตฺถ	ธาตุในความยินดี

ทญฺโ	ทญฺชา	ทญฺจํ	อัน....กัถแล้ว	ทส	ธาตุในความขบ, กัถ, ต่อย (ทส ธาตุถือว่า)
ปทญฺโ	ปทญฺชา	ปทญฺจํ	อัน....ประทุษร้ายแล้ว	ป+ทส	ธาตุในความประทุษร้าย
นญฺโ	นญฺชา	นญฺจํ	ฉิบหายแล้ว	นส	ธาตุในความฉิบหาย, พิณาศ
ผญฺโ	ผญฺชา	ผญฺจํ	อัน....ถูกค้องแล้ว	ผส	ธาตุในความล้มผิด, ถูกค้อง
มญฺโ	มญฺชา	มญฺจํ	อัน....บริสุทธ์แล้ว	มส	ธาตุในความบริสุทธ์
ปวิญฺโ	ปวิญฺชา	ปวิญฺจํ	เข้าไปแล้ว	ป+วิส	ธาตุในความเข้าไป
อามญฺโ	อามญฺชา	อามญฺจํ	อัน....ถูบคถำแล้ว	อา+มส	ธาตุในความถูบคถำ, จับค้อง
อิญฺโ	อิญฺชา	อิญฺจํ	อัน....ปรารธนาแล้ว	อิส	ธาตุ ใน ความ ปรารธนา, ขยาก็
ยญฺโ	ยญฺชา	ยญฺจํ	อัน....บุชาแล้ว	ยช	ธาตุในความบุชา (แปลง อ เป็น ย)
วิสญฺโ	วิสญฺชา	วิสญฺจํ	อัน....ระคนโดยวิเศษแล้ว	วิ+สช	ธาตุในความระคน, ปล่อย, ตถะถง
สํญฺโ	สํญฺชา	สํญฺจํ	อัน....ประชุมกันแล้ว	สํ+สช	ธาตุในความระคน, ปล่อย, ตถะถง
วุญฺโ	วุญฺชา	วุญฺจํ	ตกแล้ว (ฝน)	วส	ธาตุในความหลังไหล (เอา ว เป็น ว)

หมายเหตุ ยญฺโ, วิสญฺโ, สํญฺโ ที่สุดธาตุเป็น ช ก็แปลงเป็น ญฺ ได้โดยนัยนี้.

๓. เมื่อประกอบกับ วส ธาตุ แปลง ค บัจยกับ ส ที่สุดธาตุเป็น อญฺ อุตถ แล้วลง
สระ อ ที่ อญฺ อุตถ เสีย :-

เทโว วุญฺโ ฝนตกแล้ว

อริวตฺตา เทวตา เทวตาสังอยู่แล้ว อริ+วส ธาตุในความอยู่, อาศัย (ลง อฺ ๓ ระดับ)
เมื่อไม่แปลง ค บัจย ลง ย อากมบ้าง อ. วุสโ, วุสตา, วุสคํ, เอา ว เป็น ว

๔. เมื่อประกอบกับธาตุที่มี ธ ฌ ภ ห เป็นที่สุด เอา ต บั๊จยเป็น ธ เป็น ฌ แล้ว ทำที่สุดธาตุเป็น จา เป็น ท บ้าง ดังนี้ :—

พุทุโธ ภควา	พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้แล้ว	พุธ	ธาตุในความตรัสรู้
วทุโธ ภิกขุ	ภิกษุเจริญแล้ว	วทุ	ธาตุในความเจริญ วทุฌ ธาตุก็มี
ลทุธึ เม ปตุตจวั	บาตรและจัวรอันเราได้แล้ว	ลภ	ธาตุในความได้
อภุคินา ททุธึ วนิ	บ้ำอันไฟไหม้แล้ว	ทห	ธาตุในความเผา, ไหม้
พทุโธ รณูณา มิโค	เนื้ออันพระราชทานแล้ว	พธ	ธาตุในความผูก, พัน
อารทุธึ เม วิริยิ	ความเพียรอันเราเริ่มแล้ว	อา+รภ	ธาตุในความเริ่ม

๑๓๑

๕. ประกอบกับ ฌณฺช ธาตุ เอา ต บั๊จยกับที่สุดธาตุเป็น ฌ

ภกุโค ราโค	รากะอัน....หักแล้ว		
ปภกุโค	อัน....หักขาดแล้ว	ป+ฌณฺช	ธาตุในความหัก, ย่ำยี (อวมทุทเน)
สพฺพา เต ผาสฺกา ภกุคา	ซึ่งโครงทั้งหลายทั้งหมดยกของท่านอันเราหักเสียแล้ว		
โอภกุโค	อัน....หักลงแล้ว	โอ+ฌณฺช	ธาตุในความหัก, ย่ำยี

๖. แม้ประกอบกับธาตุตัวอื่นก็แปลงเป็น ฌ ได้บ้าง :—

อุพฺพิโก	อุพฺพิกา	อุพฺพิคิ	หว่าดเดี่ยวแล้ว	อุ+วิชิ	ธาตุในความหว่าด, ถัด
นิมุโค	นิมุคา	นิมุคิ	คำตงแล้ว	นิ+มุช	หรือ มุชฺช ธาตุในความจม
ลโค	ลคา	ลคิ	คิดแล้ว, ช้องแล้ว	ลค	ธาตุในความข้อง, คิด
สํวิโค	สํวิคา	สํวิคิ	สัดแล้ว	สํ+วิชิ	ธาตุในความหว่าด, ถัด

๑๓๒

๖. ที่ที่สุดธาตุเป็น ช ป ตบที่ที่สุดธาตุแล้วทำ ต เป็น ฌ (ทั้งนี้โดยสูตรแห่งมูลกัจจายน์ ที่ ๕๓๖ และ ๕๓๘ ว่า ภูชทึนมนฺโต โน ทฺวิ จ ตบพฺยัญชนะที่ที่สุดธาตุมีคํว่า ภูช เดยฺ และ เทวภาว ต บั๊จยฺ และว่า คุปาทึนญจ ตบพฺยัญชนะที่ที่สุดธาตุมีคํว่า คุป เดยฺ แด เทวภาว ต บั๊จยฺ (รูปสิทธิ. สูตรที่ ๖๓๓ — ๖๓๕)

ภุคโต	ภุคตา	ภุคติ	อัน....กินแล้ว	ภุช	ธาตุในความกิน
จตุโต	จตุตา	จตุติ	อัน....ต่งแล้ว	จช	ธาตุในความต่ง

สตุโต	สตุตา	สตุตฺ	ซ้องแล้ว	สช	ธาตุในความซ้อง, ทิด
รตุโต	รตุตา	รตุตฺ	กำหนดแล้ว, อัน...ย้อมแล้ว	รช	ธาตุในความย้อม, กำหนด
ยตุโต	ยตุตา	ยตุตฺ	อัน...ประกอบแล้ว, ประกอบแล้ว	ยช	ธาตุในความประกอบ
ลิตฺโต	ลิตฺตา	ลิตฺตํ	อัน...ฉาบแล้ว	ลิป	ธาตุในความฉาบ, ไ้, ทา
คฺตุโต	คฺตุตา	คฺตุตฺ	อัน...ค้ำครองแล้ว	คฺป	ธาตุในความค้ำครอง
สฺคฺตุโต	สฺคฺตุตา	สฺคฺตุตฺ	อัน...ค้ำครองดีแล้ว	สฺ+คฺป	ธาตุในความค้ำครอง
ปฺตุโต	ปฺตุตา	ปฺตุตฺ	ถึงแล้ว	ป+อป	ธาตุในความถึง
ตฺตุโต	ตฺตุตา	ตฺตุตฺ	ร้อนแล้ว	ตป	ธาตุในความร้อน
สนฺตฺตุโต	สนฺตฺตุตา	สนฺตฺตุตฺ	ร้อนพร้อมแล้ว	ส+ตป	ธาตุในความร้อน
อาทิตฺโต	อาทิตฺตา	อาทิตฺตํ	ส่องสว่างทั่วแล้ว, อัน...ให้ร้อนทั่วแล้ว	อา+ทป	ธาตุในความส่อง สว่าง, รุ่งเรือง
สฺตุโต	สฺตุตา	สฺตุตฺ	หัดแล้ว, นอนแล้ว	สฺป	ธาตุในความหัด, นอน

๑๓ ๑

๘. ที่สุดธาตุเป็น จ เป็น ท ธมที่ธาตุแล้วทำ ต บ้างจับ เป็น ตต

วิวิตฺโต	วิวิตฺตา	วิวิตฺตํ	สังคแล้ว	วิ+วิจ	ธาตุในความสังค
สิตฺโต	สิตฺตา	สิตฺตํ	อัน...รดแล้ว	สิจ	ธาตุในความรด
วฺตุโต	วฺตุตา	วฺตุตฺ	อัน...กล่าวแล้ว	วจ	ธาตุในความกล่าว (เอา ๑ เป็น ๑)
มฺตุโต	มฺตุตา	มฺตุตฺ	พันแล้ว	มฺจ	ธาตุในความปลดอย, เป็ดอง, ปลด
วิมฺตุโต	วิมฺตุตา	วิมฺตุตฺ	พันวิเศษแล้ว	วิ+มฺจ	ธาตุในความปลดอย, เป็ดอง, ปลด
มตฺโต	มตฺตา	มตฺตํ	มัดเมาแล้ว	มท	ธาตุในความมัดเมา
ปมตฺโต	ปมตฺตา	ปมตฺตํ	ประมาทแล้ว	ป+มท	ธาตุในความมัดเมา
ปฺตุโต	ปฺตุตา	ปฺตุตฺ	ถึงแล้ว	ปท	ธาตุในความถึง, ไป
สมฺปตฺโต	สมฺปตฺตา	สมฺปตฺตํ	ถึงพร้อมแล้ว	ส+ปท	ธาตุในความถึง, ไป

๔. ประกอบกับ ตร ชาติเป็นคัน เขา ต บัจจัย เป็น อินฺณ แล้วตบที่ตฺถชาติ :-

ติณฺโณ	ติณฺณา	ติณฺณํ	ข้ามแล้ว	ตร	ชาติในความข้าม
อุตฺติณฺโณ	อุตฺติณฺณา	อุตฺติณฺณํ	ข้ามขึ้นแล้ว	อุ+ตร	ชาติในความข้าม
โอตฺติณฺโณ	โอตฺติณฺณา	โอตฺติณฺณํ	ข้ามลงแล้ว	โอ+ตร	ชาติในความข้าม
จิณฺโณ	จิณฺณา	จิณฺณํ	อัน....ประพฤติแล้ว	จร	ชาติในความประพฤติ, เทียว
อาจิณฺโณ	อาจิณฺณา	อาจิณฺณํ	อัน....ประพฤติโดยเชื้อเพื่อแล้ว	อา+จร	ชาติในความประพฤติ, เทียว
อาภินฺโณ	อาภินฺณา	อาภินฺณํ	เกื้อหนุนถ่มแล้ว	อา+ภิ	ชาติในความเรี่ยราย
สงฺกิณฺโณ	สงฺกิณฺณา	สงฺกิณฺณํ	ระคนกันแล้ว	ส+ภิ	ชาติในความเรี่ยราย
ปริชิตฺโณ	ปริชิตฺตา	ปริชิตฺตํ	แก่อบแล้ว	ปริ+ช	ชาติในความแก่, คร่ำคร่า
ชิตฺโณ	ชิตฺตา	ชิตฺตํ	แก่แล้ว, คร่ำคร่าแล้ว	ช	ชาติในความแก่, คร่ำคร่า
ปฺปณฺโณ	ปฺปณฺณา	ปฺปณฺณํ	เต็มแล้ว	ปฺ	ชาติในความเต็ม
ปริปฺปณฺโณ	ปริปฺปณฺณา	ปริปฺปณฺณํ	เต็มรอบแล้ว	ปริ+ปฺ	ชาติในความเต็ม
สมฺปณฺโณ	สมฺปณฺณา	สมฺปณฺณํ	เต็มพร้อมแล้ว	ส+ปฺ	ชาติในความเต็ม

ว ท ว

๕. ประกอบกับ ภิก ชาติเป็นคัน เขา ต บัจจัย เป็น อินฺน อนฺน อีน แล้วตบที่

ตฺถชาติ :-

ภินฺโน	ภินฺนา	ภินฺนํ	แตกแล้ว	ภิก	ชาติในความแตก, ทำลาย
ปริภินฺโน	ปริภินฺนา	ปริภินฺนํ	ทำลายรอบแล้ว	ปริ+ภิก	ชาติในความแตก, ทำลาย
สมฺภินฺโน	สมฺภินฺนา	สมฺภินฺนํ	แตกพร้อมแล้ว	ส+ภิก	ชาติในความแตก, ทำลาย
ฉินฺโน	ฉินฺนา	ฉินฺนํ	ขาดแล้ว	ฉิ	ชาติในความตัด, ขาด
ปริจฉินฺโน	ปริจฉินฺนา	ปริจฉินฺนํ	อัน....กำหนดตัดแล้ว	ปริ+ฉิ	ชาติในความตัด, ขาด
สณฺฉินฺโน	สณฺฉินฺนา	สณฺฉินฺนํ	ตัดด้วยดีแล้ว	ส+ฉิ	ชาติในความตัด, ขาด
อุจฉินฺโน	อุจฉินฺนา	อุจฉินฺนํ	ขาดแล้วในเบื้องบน	อุ+ฉิ	ชาติในความตัด, ขาด
จินฺโน	จินฺนา	จินฺนํ	ลำบากแล้ว	จิ	ชาติในความลำบาก, ไม่อดกลั้น

ทินโน ทินนา ทินน์ อัน...ให้แล้ว ทา ชาติในความให้ (เป็น ทตุโต
ทตุตา ทตุต์ ถ่ม)

นินโน นินนา นินน์ นั้งแล้ว นิ+สท ชาติในความจมลง

หมายเหตุ สท ชาติมีอรรถต่าง ๆ ดังนี้ :-

วิสรณ แผล่ร่วน, อาทาน ถือ, ยึด, ลมเน ไป, ถึง, อวสาน ให้จมลง, ให้ตกต่ำ, (รูปศัพท์-
๖๑๕ อภิธานป-๒๕๐)

ฉนโน ฉนนา ฉนน์ อัน...บีตบั้งแล้ว ฉท ชาติในความบีตบั้ง, กั้น, มุง
อฉนโน อฉนนา อฉนน์ อัน...มุงบั้งยังแล้ว อา+ฉท ชาติในความบีตบั้ง, กั้น, มุง
สฉนโน สฉนนา สฉนน์ คาคาขแล้ว ส+ฉท ชาติในความบีตบั้ง, กั้น, มุง
สุฉนโน สุฉนนา สุฉนน์ อัน...บีตบั้งดีแล้ว สุ+ฉท ชาติในความบีตบั้ง, กั้น, มุง
รุนโน รุนนา รุนน์ ร้องให้แล้ว รุท ชาติในความร้องให้ (เป็น รุณ-
โน ถ่ม)

รุโน รุนนา รุนน์ อัน...บีตแล้ว รุธิ ชาติในความกั้น, บีต
ตุณโน ตุณนา ตุณน์ เตียบแทงแล้ว ตุท ชาติในความเตียบแทง (เป็น
ตุณโน ถ่ม)

ปนุนโน ปนุนนา ปนุนน์ อัน...บันเทาหัวแล้ว ป+นุท ชาติในความบันเทา (ปนุนโน
ถ่ม)

จีโน จีนา จีณน์ สั้นแล้ว จี ชาติในความเลื่อม, สั้น

๑ แคะหน้า หา ชาติ แปลง ณ เป็น น ได้บ้าง :-

หโน หินา หินน์ เลื่อมแล้ว หา ชาติในความเลื่อม, สั้น
ปหโน ปหินา ปหินน์ อัน...ตะแล้ว ป+หา ชาติในความเลื่อม, สั้น
ปริหโน ปริหินา ปริหินน์ เลื่อมรอบแล้ว ปริ+หา ชาติในความเลื่อม, สั้น
อาสโน อาสินา อาสินน์ เข้าใกล้แล้ว อาส ชาติในความเข้าใกล้
ลโน ลินา ลินน์ เว้นแล้ว ลี ชาติในความคิด, แนบ, แอบ, ซิด
นิลโน นิลินา นิลินน์ แอบแล้ว นิ+ลี ชาติในความคิด, แนบ, แอบ, ซิด
สลลโน สลลินา สลลินน์ ซ่อนเว้นแล้ว ส+ลี ชาติในความคิด, แนบ, แอบ, ซิด

ปฏิสลุโน ปฏิสลุณา ปฏิสลุณัน หักไว้ยืนอยู่แล้ว ปฏิ+ส+ล ชาติในความคิด, แนบ, แอบ,
คิด

ชีโน ชีนา ชีนิ อัน...ชนะแล้ว ชิ ชาติในความชนะ, มีชัย (ชีโต,
ชีตา, ชิต บ้าง)

ทีโน ทีนา ทีนิ อัน...เต็มขึ้นแล้ว ที่ ชาติในความเต็มขึ้น

ปีโน ปีนา ปีนิ อิ่มใจแล้ว ปี ชาติในความอิ่มใจ (เป็น ปีโต,
ปีตา, ปีค ก็มิ)

ลูโน ลูนา ลูนิ อัน...ตัดแล้ว ลู ชาติในความเกี่ยว, คัด

ว ธ ๑

๓๐. ประกอบกับ สุส ปจ สก ชาติเป็นต้น เขา ต บ้างจับ เป็น กุข กุก แล้วตอบที่
สุดชาติ :-

สุกโข แห้งแล้ว สุส ชาติในความแห้ง อุ. สุกโข รุกโข คั้นไม้แห้งแล้ว

ปุกกั สุกแล้ว ปจ ชาติในความหุง, สุก อุ. ปุกกั ผล ผลิตไม้สุกแล้ว

สกุโก อาจแล้ว สก ชาติในความอาจ, สามารถ อุ. สกุโก อสุส เรา พึง เป็นผู้
อาจแล้ว

โอมุกกา เป็ดองแล้ว, หดุดแล้ว โอ+มูจ ชาติในความเป็ดอง อุ. โอมุกกา อุปาหนา
รองเท้าหดแล้ว

ว ธ ๑

๓๑. ประกอบกับ กม ชาติเป็นต้น เขา ต บ้างจับ เป็น นุด แล้วตอบที่สุดชาติ—

ปุกกนุโต ปุกกนุตา ปุกกนุติ หักไปแล้ว ป+กมุ ชาติในความก้าวไป กม ชาติ
ก้าว

กนุโต กนุตา กนุติ หมุนไปแล้ว กมุ ชาติในความหมุนไป

วิพุกกนุโต วิพุกกนุตา วิพุกกนุติ ไม่คั้งงแล้ว วิ+กมุ ชาติในความไม่คั้งง, หมุน,
ปั่น, หัน (โบราณว่า “หมุน
ไปผิด” กม ชาติก้าว)

สงกนุโต สงกนุตา สงกนุติ ก้าวไปพร้อมแล้ว, ก้าวไปคั้งแล้ว ส+กมุ ชาติในความ
ก้าวไป

ขนโต	ขนตา	ขนตัม	อดทนแล้ว, อดทนแล้ว	ขม	ชาตุในความอดทน
สนโต	สนตา	สนตัม	ว่างแล้ว	สม	ชาตุในความว่าง
ทนโต	ทนตา	ทนตัม	ทรมานแล้ว, ฝึกแล้ว	ทม	ชาตุในความฝึก, ทรมาน
วนโต	วนตา	วนตัม	กายแล้ว, รากแล้ว	วม	ชาตุในความกาย, ดำราก
<u>หมายเหตุ</u> ชาตุที่ตั้งท้ายด้วยสระ อุ โบราณใช้อย่างนี้ ค่อมมาตบ อุ เตี้ยบ้าง คงเหลือเป็น กม, กม, ขม, สม, ทม, วม, ภม เป็นต้น.					

๓๒. เอาพยัญชนะที่สุดแห่ง ขน ชาตุเป็น อา บ้าง —

ชาโต	ชาตา	ชาตัม	เกิดแล้ว	ชน	ชาตุในความเกิด
วิชาโต	วิชาตา	วิชาตัม	คลอดแล้ว (หญิงผู้คลอดบุตร)	วิ+ชน	ชาตุในความเกิด
สณฺชาโต	สณฺชาตา	สณฺชาตัม	เกิดพร้อมแล้ว	ส+ชน	ชาตุในความเกิด
สุชาโต	สุชาตา	สุชาตัม	เกิดดีแล้ว	สุ+ชน	ชาตุในความเกิด
อนฺชาโต	อนฺชาตา	อนฺชาตัม	เกิดตามแล้ว	อน+ชน	ชาตุในความเกิด
อภฺชาโต	อภฺชาตา	อภฺชาตัม	เกิดยิ่งแล้ว	อภ+ชน	ชาตุในความเกิด

๑๓

๓๓. ดบพยัญชนะที่สุดแห่งชาตุ กม ขน หน รม เป็นต้นเสีย —

ก. ที่สุดชาตุเป็น ม —

กโต	กตา	กตัม	ไปแล้ว	กม	ชาตุในความไป
สุกโต	สุกตา	สุกตัม	ไปดีแล้ว	สุ+กม	ชาตุในความไป
รโต	รตา	รตัม	ยินดีแล้ว	รม	ชาตุในความยินดี
นียบโต	นียบตา	นียบตัม	อัน...กำหนดแล้ว, ฉิบหายแล้ว	วิ+ยม	ชาตุในความเงิน, ฉิบหายเสีย
อภฺรโต	อภฺรตา	อภฺรตัม	ยินดียิ่งแล้ว	อภ+รม	ชาตุในความยินดี

ข. ที่สุดชาตุเป็น น —

ขโต	ขตา	ขตัม	อัน...ซุกแล้ว	خن	ชาตุในความซุก
มโต	มตา	มตัม	อัน...รู้แล้ว	มน	ชาตุในความรู้
สมฺมโต	สมฺมตา	สมฺมตัม	อัน...กำหนดนับด้วยดีแล้ว, รู้ดีแล้ว	ส+มน	ชาตุในความรู้

นี้หโต	นี้หตา	นี้หติ	อัน....กำจัดแล้ว	นี้+ (นิ) หน	ธาตุในความเบียดเบียน
หโต	หตา	หติ	อัน....ฆ่าแล้ว	หน	ธาตุในความประหาร, ฆ่า, เบียดเบียน
ปหโต	ปหตา	ปหติ	อัน....ประหารแล้ว, กระทบแล้ว	ป+หน	ธาตุในความประหาร, ฆ่า, เบียดเบียน
อุปหโต	อุปหตา	อุปหติ	อัน....เข้าไปเบียดเบียนแล้ว	อุป+หน	ธาตุในความเบียดเบียน
ตโต	ตตา	ตติ	แผ่ไปแล้ว	ตน	ธาตุในความแผ่ไป
วิตโต	วิตตา	วิตติ	แผ่ออกไปวิเศษแล้ว	วิ+ตน	ธาตุในความแผ่ไป

๑๓ ๑

๑๔. ที่สุดธาตุเป็น ร ฅบที่สดุธาตุบ้าง :-

มโต	มตา	มติ	ตายแล้ว	มร	ธาตุในความตาย
กโต	กตา	กติ	อัน....ทำแล้ว	กร	ธาตุในความทำ
ปกโต	ปกตา	ปกติ	อัน....ตกแต่งแล้ว,	ป+กร	ธาตุในความทำ
สโต	สตา	สติ	อัน....ระลึกแล้ว	สร	ธาตุในความระลึก, ไป, ถึง
วิสโต	วิสตา	วิสติ	อัน....ดำริวิเศษแล้ว	วิ+สร	ธาตุในความระลึก, ไป, ถึง
ภโต	ภตา	ภติ	อัน....เลี้ยงแล้ว	ภร	ธาตุในความเลี้ยงดู, ทรงไว้
อาภโต	อาภตา	อาภติ	อัน....นำมาแล้ว	อา+ภร	ธาตุในความเลี้ยงดู, ทรงไว้
หโต	หตา	หติ	อัน....นำไปแล้ว	หร	ธาตุในความนำไป
นี้หโต	นี้หตา	นี้หติ	อัน....นำออกแล้ว	นี้+หร	ธาตุในความนำไป

๑๕. แปลง ฅ เป็น ฅ บ้าง :-

ปหโฅ	ปหฅ	ปหฅ	อัน....ประหารแล้ว, กระทบแล้ว	ป+หร	ธาตุในความถือเอา, ยึด, จับ
วิสโฅ	วิสฅ	วิสฅ	อัน....ดำริวิเศษแล้ว	วิ+สร	ธาตุในความระลึก
นี้หโฅ	นี้หฅ	นี้หฅ	อัน....นำออกแล้ว	นี้+หร	ธาตุในความนำไป
อุทุธโฅ	อุทุธฅ	อุทุธฅ	อัน....ยกขึ้นแล้ว	อุ+ธร	ธาตุในความทรงไว้
อชฅโมคฺคโฅ	อชฅโมคฺคฅ	อชฅโมคฺคฅ	อัน....ท่อมทับแล้ว	อช+อว(โฅ)+ธร	ธาตุในความ ถาด, ปลูก
สุกโฅ	สุกฅ	สุกฅ	อัน....ทำดีแล้ว	สุ+กร	ธาตุในความทำ
ทุกโฅ	ทุกฅ	ทุกฅ	อัน....ทำชั่วแล้ว	ทุ+กร	ธาตุในความทำ

๑. เมื่อ ปุร สํ อุป ปริ นำหน้า ตามที่สุดธาตุแล้ว แปลง ก แห่ง กร ธาตุเป็น ข บ้าง :—

ปุรฺกฺขโต	ปุรฺกฺขตา	ปุรฺกฺขติ	อัน...ทำแล้วในเบื้องหน้า	ปุเร	ในเบื้องหน้า, ก่อน
สงฺขโต	สงฺขตา	สงฺขติ	อัน...ทำแล้วในที่อันเดียวกัน	สํ+	พร้อม
อภิสงฺขโต	อภิสงฺขตา	อภิสงฺขติ	อัน...ทำแล้วในที่อันเดียวกันโดยยิ่ง	อภิ+สํ+กร	
อุปฺกฺขโต	อุปฺกฺขตา	อุปฺกฺขติ	อัน...เข้าไปแล้วกระทำ (บาตฺติบิกรม.)	อุป+กร	
อุปฺกฺขโต	อุปฺกฺขตา	อุปฺกฺขติ	อัน...เข้าไปใกล้แล้วกระทำ (บาตฺติบิกรม.)	อุป+กร	
ปริกฺขโต	ปริกฺขตา	ปริกฺขติ	อัน...กระทำแล้วโดยรอบ, พิจารณาแล้ว	ปริ+กร	

๑๕. เอา อา แห่ง จา ธาตุเป็น อิ แห่ง ปา ธาตุเป็น อี :—

จิตโต	จิตา	จิตํ	ยืนอยู่แล้ว	จา	ธาตุในความตั้งอยู่, ดำรงอยู่
อุปฺยจิตโต	อุปฺยจิตา	อุปฺยจิตํ	ปรากฏแล้ว, อัน...เข้าไปตั้งไว้แล้ว	อุป+จา	ธาตุในความตั้งอยู่
อริยฺจิตโต	อริยฺจิตา	อริยฺจิตํ	อัน...ตั้งมั่นแล้ว, อริยฐานแล้ว	อริ+จา	ธาตุในความตั้งอยู่
อภิขฺณโต	อภิขฺณา	อภิขฺณติ	อัน...เพ่งจำเพาะแล้ว	อภิ+ณ	ธาตุในความเพ่ง
นิหิตโต	นิหิตา	นิหิตํ	อัน...ตั้งไว้แล้ว	นิ+ธ	ธาตุในความทรงไว้, ตั้ง, วาง (อาเทศ ธ เป็น ห)
สุนฺหิตโต	สุนฺหิตา	สุนฺหิตํ	อัน...ตั้งไว้ดีแล้ว	สุ+นิ+ธ	ธาตุในความทรงไว้, ตั้ง, วาง
สมาhitโต	สมาhitา	สมาhitํ	อัน...ตั้งมั่นแล้ว	สํ+อา+ธ	ธาตุในความทรงไว้, ตั้ง, วาง
ปณฺhitโต	ปณฺhitา	ปณฺhitํ	อัน...ตั้งไว้แล้ว	ป+นิ+ธ	ธาตุในความทรงไว้, ตั้ง, วาง (อาเทศ น เป็น ณ)
ปีโต	ปีตา	ปีติ	อัน...ดื่มแล้ว, อิ่มแล้ว	ปา	ธาตุในความดื่ม, อิ่ม

๑๖. ธาตุมี ห เป็นที่สุด เอา ต ปัจจัย เป็น ห แล้วเอาที่สุดธาตุเป็น พ (เว้น ทห, นห ธาตุ)

รุโฬห	รุฬฺหา	รุฬฺหํ	งอกแล้ว	รุห	ธาตุในความงอก
อรุโฬห	อรุฬฺหา	อรุฬฺหํ	งอกขึ้นแล้ว, งอกงามแล้ว	อา+รุห	ธาตุในความงอก
กาฬุโฬห	กาฬุฬฺหา	กาฬุฬฺหํ	ถือเอาแล้ว	กห	ธาตุในความถือเอา (บาตฺติ- บิกรม)

โอคาโพห โอคาพุหา โอคาพุหิ หยั่งตงแล้ว โอ+คห ชาติในความถ้อยเขา (คาหุ ชาติก็ได้)
 อชฺโณคาโพห อชฺโณคาพุหา อชฺโณคาพุหิ ท่วมทับแล้ว, ให้ปั่นป่วนแล้ว (อชฺโณคาโพห
 มหณฺณวี ยังห้วงมหรรณพให้ปั่นป่วนแล้ว)
 อธิ+โอ+คาหุ ชาติในความรบกวน

พาโพห	พาพุหา	พาพุหิ	จำเริญแล้ว	พห	ชาติในความเจริญ
มุโพห	มุพุหา	มุพุหิ	หลงแล้ว	มุห	ชาติในความหลง
สมมุโพห	สมมุพุหา	สมมุพุหิ	หลงพร้อมแล้ว	ส+มุห	ชาติในความหลง
วูโพห	วูพุหา	วูพุหิ	อัน...พัดไปแล้ว	วูห	ชาติในความลอย
มูโพหา	มูพุห	มูพุหิ	หลงแล้ว	มุห	ชาติในความหลง (ที่ชะต้น ชาติ)

คูโพห คูพุหา คูพุหิ ช้อนไว้แล้ว, ช้อนเร้นแล้ว คูห ชาติในความมืด, มั่ง, ดำรวม
 อูปวูโพห อูปวูพุหา อูปวูพุหิ อัน...นำเข้าไปถึงแล้ว อูป+วห ชาติในความถึง (วูห ชาติที่ว่า)

๓๗. เฉพาะ ทห ชาติ นห ชาติ แปลง ต บัจจย เป็น ฌ เป็น ฐ แล้วทำที่สุดชาติ
 เป็น ฑ เป็น ท :-

ทหุโธ ทหุธา ทหุธิ อันไฟไหม้แล้ว (ทหิติดาติ ทหุโธ) ทห ชาติในความเผา,
 ไหม้

โอนทุโธ โอนทุธา โอนทุธิ อัน...หุ้มห่อแล้ว, รัดตงแล้ว โอ+นห ชาติในความผูก, พัน
 สนนทุโธ สนนทุธา สนนทุธิ อันชนผูกสอดแล้วด้วยดี (สํ สญฺจ นหิติดาติ สนนทุโธ)
 ส+นห ชาติในความผูก, พัน

๓๘. ที่ที่สุดชาติเป็น ฐ ภ แปลง ต บัจจย เป็น ทุธ แล้วลบที่สุดชาติบ้าง :-

กทุโธ	กทุธา	กทุธิ	โกรธแล้ว	กุธ	ชาติในความโกรธ
ยทุโธ	ยทุธา	ยทุธิ	รบแล้ว	ยุธ	ชาติในความรบ, ค่อยสู้กัน
สิทุโธ	สิทุธา	สิทุธิ	ดำเร็จแล้ว, อัน...ดำเร็จแล้ว	สิธ	ชาติในความดำเร็จ
รทุโธ	รทุธา	รทุธิ	บีคแล้ว, อัน...บีคแล้ว	รุธ	ชาติในความกัน, บีค
วิทุโธ	วิทุธา	วิทุธิ	แทงแล้ว, อัน...แทงแล้ว	วิธ	ชาติในความแทง, เจาะ, ไช
พทุโธ	พทุธา	พทุธิ	อัน...ผูกแล้ว	พธ	ชาติในความผูก, พัน, มัด

ปฎิพุทฺธ	ปฎิพุทฺธา	ปฎิพุทฺธ	อัน...เนื่องเฉพาะแล้ว	ปฎิ+พธ	ธาตุในความผูก, พัน, มัด
พุทฺธ	พุทฺธา	พุทฺธ	รู้แล้ว	พธ	ธาตุในความรู้
สุทฺธ	สุทฺธา	สุทฺธ	บริสุทธ์แล้ว	สุธ	ธาตุใน ความ บริ สุทธ์,
					สะอาด
ปริสุทฺธ	ปริสุทฺธา	ปริสุทฺธ	บริสุทธ์รอบแล้ว	ปริ+สุธ	ธาตุใน ความ บริ สุทธ์,
					สะอาด
ลทฺธ	ลทฺธา	ลทฺธ	อัน...ได้แล้ว	ลก	ธาตุในความได้
อาวทฺธ	อาวทฺธา	อาวทฺธ	อัน...ปรารภแล้ว	อา+วภ	ธาตุในความเริ่ม

วต

๑๘. ธาตุที่ลงท้ายด้วยพยัญชนะบางตัวไม่ลงที่สุตธาตุ ลง อี อาคม บ้าง ค บ้าง

กถิโต	กถิตา	กถิต	อัน...กล่าวแล้ว	กถ	ธาตุในความกล่าว
ขนิโต	ขนิตา	ขนิต	อัน...ซุกแล้ว	ขน	ธาตุในความซุก
ขาทิตอ	ขาทิตา	ขาทิต	อัน...เคี้ยวกินแล้ว	ขาท	ธาตุในความเคี้ยวกิน, กิน
กมิโต	กมิตา	กมิต	อัน...ไปแล้ว	กม	ธาตุในความไป
กหิตอ	กหิตา	กหิต	อัน...ถือเอาแล้ว	กห	ธาตุในความถือเอา
กิลิตอ	กิลิตา	กิลิต	อัน...ก่ด้นกินแล้ว	กิล	ธาตุในความก่ด้นกิน, กิน
จลิตอ	จลิตา	จลิต	อัน...หวนไหวแล้ว	จล	ธาตุในความไหว, ดัน
ชลิตอ	ชลิตา	ชลิต	อัน...รุ่งเรืองแล้ว, ให้รุ่งเรืองแล้ว	ชล	ธาตุในความรุ่งเรือง
ตจฺณิตอ	ตจฺณิตา	ตจฺณิต	อัน...ถากแล้ว	ตจฺณ	ธาตุในความเจาะ, ถาก, ใส
ตชฺชิตอ	ตชฺชิตา	ตชฺชิต	อัน...คุกคามแล้ว	ตชฺช	ธาตุในความคุกคาม
ทมิโต	ทมิตา	ทมิต	อัน...ทรมานแล้ว	ทม	ธาตุในความฝึก, ทรมาน
นินฺทิตอ	นินฺทิตา	นินฺทิต	อัน...นินทาแล้ว	นินท	ธาตุหรือ นินฺทิ ธาตุใน
					ความติเตียน, นินทา
ปจฺจิตอ	ปจฺจิตา	ปจฺจิต	อัน...หุงแล้ว	ปจ	ธาตุในความหุง, ต้ม
ปจฺจณิตอ	ปจฺจณิตา	ปจฺจณิต	อัน...ถามแล้ว	ปจฺจณ	ธาตุในความถาม
ปฺชิตอ	ปฺชิตา	ปฺชิต	อัน...บูชาแล้ว	ปฺช	ธาตุในความบูชา

เปสโต	เปสตา	เปสัค	อัน....ส่งไปแล้ว	ปัส	ธาตุหรือ เปส ธาตุใน ความส่งไป, นำกลับ
โปสโต	โปสตา	โปสัค	อัน....เลี้ยงแล้ว	ปุส	ธาตุในความเลี้ยงดู, ปรน- ปรีช
ภสฺสโต	ภสฺสตา	ภสฺสัค	อัน....กล่าวแล้ว	ภสฺส	ธาตุในความกล่าว
ภาสโต	ภาสตา	ภาสัค	อัน....กล่าวแล้ว	ภาส	ธาตุในความกล่าว
มกฺขโต	มกฺขตา	มกฺขัค	อัน....เบียดแล้ว	มกฺข	ธาตุในความทำให้เบียด
มานโต	มานตา	มานัค	อัน....นับถือแล้ว	มาน	ธาตุในความนับถือ, บูชา
โรทโต	โรทตา	โรทัค	อัน....ร้องไห้แล้ว	รุต	ธาตุในความร้องไห้
ลิขโต	ลิขตา	ลิขัค	อัน....เขียนแล้ว	ลิข	ธาตุในความขีด, ขีด, เขียน
วณฺทโต	วณฺทตา	วณฺทัค	อัน....ให้แล้ว	วณฺท	ธาตุในความให้, นมัสการ
สวโต	สวตา	สวัค	อัน....ระลึกแล้ว	สว	ธาตุในความระลึก, แค้นไป
หริโต	หริตา	หริัค	อัน....นำไปแล้ว	หริ	ธาตุในความนำไป
ปสฺสโต	ปสฺสตา	ปสฺสัค	อัน....สรรเสริญแล้ว	ป+สฺส	ธาตุในความสรรเสริญ
หสโต	หสตา	หสัค	อัน....หัวเราะแล้ว	หส	ธาตุในความหัวเราะ, ร่าเริง
ปหฺสโต	ปหฺสตา	ปหฺสัค	อัน....รื่นเริงแล้ว	ป+หฺส	ธาตุในความรื่นเริง, ร่าเริง
อสโต	อสตา	อสัค	อัน....กินแล้ว	อส	ธาตุในความกิน
อนุสาสิตโต	อนุสาสิตา	อนุสาสิตัค	อัน....ตั้งสอนตามแล้ว	อนุ+สาส	ธาตุในความตั้งสอน (เหมือนข้อที่ ๑)

๖๓

๒๐. ค บัณฑิตประกอบกับธาตุบางตัว ไม่แปลง คงไว้ตามปกติ ส่วนมากเป็นธาตุ
ที่มีพยัญชนะตัวเดียวและมักใช้เป็นกัมมวาจก :—

ณาโต	ณาตา	ณาัค	อัน....รู้แล้ว	ณา	ธาตุในความรู้
ปญฺญณาโต	ปญฺญณาตา	ปญฺญณาัค	อัน....รู้รอบแล้ว, ปฏิญาณแล้ว	ปญฺญ+ณา	ธาตุในความรู้
ขาโต	ขาตา	ขาัค	อัน....ไปแล้ว	ขา	ธาตุในความไป
มาโต	มาตา	มาัค	อัน....นับถือแล้ว	มา	ธาตุในความนับถือ
วิภาโต	วิภาตา	วิภาัค	สว่างแล้ว	วิ+ภา	ธาตุในความส่องสว่าง, สว่าง
จิตโต	จิตตา	จิตัค	อัน....ตั้งสมแล้ว	จิต	ธาตุในความก่อ, ตั้งสม
อุปฺจิตโต	อุปฺจิตตา	อุปฺจิตัค	อัน....เข้าไปตั้งสมแล้ว	อุป+จิต	ธาตุในความก่อ, ตั้งสม

ชีโต	ชีตา	ชีติ	อัน....ชนะแล้ว	ชี	ธาตุในความชนะ
ภีโต	ภีตา	ภีติ	อัน....กลัวแล้ว	ภี	ธาตุในความกลัว
นิสฺสีโต	นิสฺสีตา	นิสฺสีติ	อัน....อาศัยแล้ว	นิ+สฺ	ธาตุในความอาศัย
นีโต	นีตา	นีติ	อัน....นำไปแล้ว	นี	ธาตุในความนำไป
สุโต	สุตา	สุติ	อัน....ฟังแล้ว	สุ	ธาตุในความฟัง
สฺโต	สฺตา	สฺติ	อัน....เกิดแล้ว, เกิดแล้ว	สฺ	ธาตุในความเกิด, ออก
ภูโต	ภูตา	ภูติ	อัน....เป็นแล้ว, เป็นแล้ว	ภู	ธาตุในความมี, เป็น
อภีภูโต	อภีภูตา	อภีภูติ	อัน....ครอบงำแล้ว	อภี+ภู	ธาตุในความมี, เป็น
อภิตฺตฺโต	อภิตฺตฺตา	อภิตฺตฺติ	อัน....ชมเชยยิ่งแล้ว	อภี+ตฺ	ธาตุในความชมเชย, ยกย่อง, สรรเสริญ
อุปฺทฺโต	อุปฺทฺตา	อุปฺทฺติ	อัน....เบียดเบียนแล้ว	อุป+ทฺ	ธาตุในความให้เร่าร้อน, เบียดเบียน
ปฺหิตโต	ปฺหิตตา	ปฺหิตติ	อัน....ส่งไปแล้ว	ป+หิ	ธาตุในความไป

๑๓ ๑

๒๓. ค บั๊จจัยกับ ประกอบกับ อี ธาตุ มีอุปถัมภ์หน้าบ้าง :-

อิโต	อิตา	อิติ	อัน....กล่าวแล้ว	อิ+อิ	ธาตุในความกล่าว, อ่าน, ท่อง, ศึกษา, เต้าเรียน
อิสมิโต	อิสมิตา	อิสมิติ	อัน....ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว	อิ+ส+อิ	ธาตุในความไป, ถึง (แปลง นิกกhit เป็น ม)
อเปโต	อเปตา	อเปติ	ไปปราศแล้ว	อป+อิ	ธาตุในความไป, ถึง
อุเปโต	อุเปตา	อุเปติ	เข้าถึงแล้ว	อุป+อิ	ธาตุในความไป, ถึง
สุขิโต	สุขิตา	สุขิติ	อัน....ถึงแล้วซึ่งสุข	สุข+อิ	ธาตุในความไป, ถึง
ทุกฺขิโต	ทุกฺขิตา	ทุกฺขิติ	อัน....ถึงแล้วซึ่งทุกข์	ทุกฺข+อิ	ธาตุในความไป, ถึง

๑๓ ๑

๒๔. ค บั๊จจัยประกอบกับ เเค ธาตุ อาเทศ เเค เป็น คี บ้าง (ใช้เป็นนามนาม)

กฺโต	กฺตา	กฺติ	อัน....ขับร้องแล้ว	เเค	ธาตุในความออกเสียง
<u>หมายเหตุ</u>		กฺติ	แปลว่า	เพลงอัน....ขับแล้ว, คำขับ	
		กฺติ	,,	เพลงขับ, กาพย์กลอน (ด.ค.)	

กัฏฐิกา , แปลว่า คำขัมบริ้อง, ถำนำ (อภ.)

กัฏฐทุโท ,, เติ่งแห่งเพ่งขับ (ร.ร. ๑/๑๕)

๒๓. ค บัจจัย ประกอบด้วย นต ธาตุ อาเทศ ค บัจจัย เป็น จุจ ญฺญ บ้าง ใช้เป็น
นามนามบ้าง :—

นจุโจ นจุจา นจุจ อันชนพื่อนร่าแล้ว นต ธาตุในความพื่อนร่า

นญฺโญ นญฺญา นญฺญ อันชนพื่อนร่าแล้ว นต ธาตุในความพื่อนร่า

หมายเหตุ นโย แปลว่า ตะคร, แบบคนตรู, ช่างคัฒม, คนพื่อนร่า, หนี้อปล้อง (บาดีติปี—
กรม.)

นญา ,, กอไม้เต็กๆ พุ่มย่อมๆ (บาดีติปีกรม.)

นญฺ ,, ผักยาสมุนไพโร, นางตะคร, ตำรแดง (ด.ค.)

นญฺโก ,, คนพื่อนร่า (บาดีติปีกรม.)

นญฺญกั ,, ลูรา (อภ.)

นาญกา ,, บุคคลผู้พื่อนทั้งหลาย. (ร.ร. ๕/๑๕)

๑. อนึ่ง นต ธาตุกับ นญ ธาตุ มีอรรถเดียวกัน ดังกฤตเป็น นญ ธาตุ เป็น นญฺเตา
นาญเย ในอรรถว่า เค้น, ร่า, พื่อน, เล่น, จับริบ่า, เค้นร่า (ธาตุปฺปทึบิก้า—ดังกฤต)

๒๔. ค บัจจัยเป็นนามนาม :—

กลุคฺคฺ	การนับ	เขตฺ	นา, ที่หว่าน	คคฺ	คัว
โคคฺ	โคตร, แซ่	จิตฺ	จิต, ใจ	ณคฺ	ฉัตร, ร่ม
คาโต	พ่อ, ผู้รักษา	ทนฺโต	พัน	ทาคฺ	เคี้ยว
โปโต	คนหนุ่ม, เด็ก, เรือ	มคฺ	การขยำ	มคฺตา	ประมาณ, การนับ
มิคฺโต	มิตร, เพื่อน	เมคฺตาเมคฺตา,	ไมตรี	โยคฺ	เชือก
วาโต	ลม	เวคฺ	หว่าน, ความหว่านไหว	วญฺ	วิญญะ, กตม
สวัคฺ	ความดังว	สุคฺ	สุตร, ค่าย	เสโต	ขาว
โสโต	กระแสน้ำ	โสคฺ	โสตร, หู	อคฺ	คน

อิจฺเจวํ สงฺเขปโต คปฺปจฺโย นิญฺจิโต ฯ

รายนามผู้ร่วมทุนในการพิมพ์

	บาท		บาท
พระครูปลัดคนพ นนทโน วัดสุทัศน์ฯ	๒๐	พระผล ผลิตอมโม วัดกุนนทรีทวาราม	๑๐
พระมหาทองใบ อังกสุวณโณ วัดมหาธาตุ	๒๐	พระบุญเชิด สิริภักโท วัดสิงห์	๑๐
พระหรั่ง วรปญโญ ..	๒๐	พระสงวน สุนทโร วัดบางเสาธง	๑๐
พระสุวัฒน์ สอนจิตโต ..	๑๐	พระจันทร์ กตปญโญ วัดโพสพเจริญผล	๑๐
พระสุวัณห์ โชติธมโม ..	๑๐	พระสัมฤทธิ์ จันทโน วัดค่าน้ำโรง	๑๐
พระบุญเถิง โพธิญาณ ..	๑๐	พระวิโรจน์ เมตติโก วัดฝาง	๑๐
พระสุภาพ จันทวิโส ..	๑๐	พระสุทธิ ธมมธโร วัดรวกบางบำหรุ	๑๐
พระบุญเสริม ปุณณสิทธิ ..	๑๐	พระสรเชษฐ บัณฑิตโม วัดบางบัว	๑๐
พระสนั่น ญาณกสโธ ..	๑๐	พระประสงค์ ปุณณปชโชโต วัดคลังชั้น	๑๐
พระจรัส โชติธมโม ..	๑๐	พระทองแดง ปุสสนาโค วัดวิเศษการ	๑๐
พระนาค กิตติสทุโธ ..	๑๐	พระสนิท บัณฑิตโม วัดคฤหบดี	๑๐
พระสุจน์ ปรีชาโน ..	๑๐	พระสงวน อสยสุโก วัดพิชัยสงคราม	๑๐
พระเสนห์ ฐานปญโญ ..	๑๐	พระสกล กตปญโญ วัดชัยมงคล	๑๐
พระอุดม คุณุตโต ..	๕	พระเงิน สุชีโว วัดสมรโกฏิ	๑๐
สามเณรประสงค์ ไทยเอื้อ ..	๑๐	พระเหรียญ พุทฺธมคฺโค วัดนายโรง	๕
สามเณรจิต ฉวยกระโทก ..	๑๐	พระสมศักดิ์ จันทาโก วัดลุ่ม ฯ	๕
สามเณรชาญชัย แนวเมือง ..	๑๐	สามเณรสนิท ภิญญา วัดดาวดึงษาราม	๑๐
สามเณรบุญส่ง ศรีจิตต์ ..	๑๐	สามเณรวินัย เกิดโลกทรัพย์ ..	๑๐
สามเณรจำเนียร คอณิษ ..	๑๐	สามเณรวินนา จันทร์ดี ..	๑๐
สามเณรอหิตย์ คลังนาค ..	๑๐	สามเณรจรัส แมนเหมือน วัดเกาะสุวรรณาราม	๑๐
สามเณรณรงค์ ประไพพงษ์ ..	๑๐	สามเณรชอบ มาเจริญ ..	๑๐
สามเณรพร อัฐนาค ..	๕	สามเณรกระแสร ทองอิน วัดจันทร์นอก	๑๐
พระสัมพันธ ฐมมโชโต วัดคฤหบดี	๑๕	สามเณรพรมมา วงศ์เสนา ..	๑๐
พระปิ่น สจฺจวโร วัดปากน้ำ นนทบุรี	๑๕	สามเณรเฉลิม จันทรา วัดกุนนทรีทวาราม	๑๐
พระอานวย ฐมมคฺโค วัดใหม่อมตรส	๑๐	สามเณรสวาท ชนาคนิธ วัดสังเวชวิศยาราม	๑๐
พระจรัส กุตฺตสโธ ..	๑๐	สามเณรประวิค เขมะสุข วัดราชบูรณะ ฯ	๑๐
พระฉลวย อนุจาโร ..	๑๐	สามเณรพศล แจ่มผล วัดคลองเตยนอก	๑๐
พระทองพูน จันทุปโม ..	๑๐	สามเณรประเทือง คงสังข์ วัดมหาราชวราราม	๕
พระเสวียน อโสโก วัดสลักใต้	๑๐	สามเณรหลัสม ห่มนราษ วัดชนะสงคราม	๕
พระชอบ จิตินาโธ ..	๑๐	นายขยช ม. ณ พัทลุง	๑๐๐
พระจำเนียร อุดฺดสนฺโต วัดบางสะแกใน	๑๐		
พระเช็ง สุจินโธ ..	๑๐		
พระสัมฤทธิ์ พุทฺธมเสวี วัดคฤหบดี	๑๐		
พระประคิน จานยุตฺโต ..	๑๐		
		รวมรับ	๓๓๕ บาท
		รวมจ่าย	๔๓๕ ..
		คงจ่ายเกิน	๑๐๐ ..

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ประยูรวงศ์ ๕๕๔ เจริญนครนอก รามบุรี ภายวนอม กลิ่นแก้ว ผู้พิมพ์โฆษณา ใต้. ๖๒๗/๑๘

